

Tanım-Tenkrit-Teori

Description Critique Theoria

Mâverdi'nin *en-Nüket* ve '*l-Uyûn* İsimli Eserinde Kıraat Olgusu

The Phenomenon of Recitation in Mawardi's Work Named en-Nüket ve 'l-Uyûn

Abdullah Cengiz*

¹ Antalya Akdeniz University, Department of Basic Islamic Sciences, Antalya/Türkiye | <https://ror.org/323786>

<https://orcid.org/0000-0003-1608-4803>, acengiz42@gmail.com

Antalya Akdeniz Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Antalya/Türkiye | <https://ror.org/323786>

<https://orcid.org/0000-0003-1608-4803>, acengiz42@gmail.com

* Corresponding author

Araştırma Makalesi

Süreç

Geliş: 02/12/2023

Kabul: 25/02/2024

Yayın Tarihi: 29/02/2024

Yayın Sezonu: Şubat

Benzerlik

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal yazılımı ile taranmıştır.

Telif Hakkı & Lisans

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman

Bu çalışmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Atıf

Cengiz, A. (2024). "Mâverdi'nin *en-Nüket* ve '*l-Uyûn* isimli eserinde kıraat olgusu". *Tanım Tenkit Teori*, 2: 21-38.

Öz

Bu çalışmada kıraat nakillerinden hareketle Mâverdi'nin eserinde kullandığı farklı kıraatler tespit ve tasnif edilmeye çalışılmıştır. Muteber kıraat imamları ve alanın meşhur isimlerinin eserlerine de başvurulmuştur. Kıraat ilmi Kur'an kelimelerinin nasıl okunacağını râvilerle nisbet etmek suretiyle bu kelimelerin üzerindeki farklı okunuşları konu edinen bir ilimdir. Tefsir, hadis ve diğer disiplinlerle müşterek hareket etmektedir. Benzer istilahlara kullanılmaktadır. Kur'an kıraati vahiyle başlamıştır. Sema ve arz yoluyla Hz. Peygamber sahabeye öğretmiştir. Tedvin ve tasnifi ile bir ilim dalı haline gelmiştir. Kıraatler, senetleri açısından altı çeşit olarak değerlendirilmiştir. Bunlar mütevâtir, meşhûr, âhâd, şâzz, mevzu, müdrec kıraatlerdir. Bir kıraatin sahihliği sahih ve muttasıl bir senedle Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ulaşması, bir yönüyle de olsa Arap dili gramer kurallarına uyması, Hz. Osman'ın (ö. 35/656) resm-i hattına uygun olması şartlarına bağlanmıştır. Birçok eser telif edilmiştir. Nesilden nesile aktararak bugünlere gelmiştir. Diğer ilahi kitapların aslı tahrip olmuştur. Kur'an-ı Kerim günümüze kadar bozulmadan gelmiştir. Bunda kıraat ilminin önemli bir katkısı vardır. Arap yazısı vahyin nüzüünde noktasız ve harekesizdir. Kur'an hattı başlangıçta bu şekilde yazılmıştır. Vahiy kâtipleri âyetleri çok titiz ve hassasiyetle yazmıştır. Hz. Peygambere okunmuştur. Peygamber de gerekli düzeltmeleri yapmıştır. Kur'an daha sonra Hz. Ebûbekir döneminde Hz. Ömer'in teklifi ile Zeyd b. Sâbit başkanlığında bir heyet tarafından cem edilmiştir. Hz. Osman zamanında ise yine Zeyd b. Sâbit başkanlığında farklı kıraatler korunarak istinsah ettirilmiştir. İstinsah edilen mushaf bir Medine'de kalmak üzere Mekke, Küfe, Basra, Bahreyn, Şam ve Yemen gibi çeşitli bölgelere Kur'an'ı iyi bilen bir muallimle birlikte gönderilmiştir. Mâverdi hicri üçüncü asrın sonu ve dördüncü asrın başlarında yaşamış, hukukçu, tefsirci, hadişi, kıraatçi, ahlak teorisyeni kimliği olan bir âlimdir. Dönemin önemli şahsiyetlerinden ilim tahsil etmiştir. Önemli hocaları arasında el-Hasen b. Ali el-Cebelî, İbn Adî el-Minkârî, Muhammed b. Muallâ, Câ'fer b. Muhammed b. Fazl bulunmaktadır. Mâverdi'nin görüşleri için şunlar söylenebilir: "İnsanı ilişkilerde rekâbet ve çekişmeleri düzenleyecek daha aşkın bir değere yani dine ihtiyaç vardır. Çünkü din insanı rahatlatır, huzura, iyi ilişkilere, insafa teşvik eder, günah ve suçlardan uzaklaştırır. Adalet ve huzurun temini için iktidara ihtiyaç vardır. Devletin öznal yargıların yerine nesnel yargıları getirip barışı sağlayabileceğini ifade etmektedir. İnsan toplumu hayatına muhtaç yetersiz tabiatı yönlendirmektedir. Devlet de adalet ve güvenliği tesis edecektir." Hemen hemen her alanda eser telif etmiştir. Müellif'in eserlerinin başlıcaları; *el-Hâvi'l-kebir*, *el-İknâ*, *Edebü'd-dünya ve'd-dîn*, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, *Edebü'l-vezîr*, *Tefsîrül-Kur'ân'i'l-Kerîm*, *A'lâmü'n-nübüvve*, *Kanûnü'l-vizâre* dir. *en-Nüket ve'l-uyûn* önemli tefsirlerindedir. *en-Nüket* rivayet ve dirâyet tefsiridir. Mâverdi, eseri ile ilgili şu bilgileri vermektedir. "Anlamı açık olan âyet-i kerîmeler okuyuş sırasında az düşünmek suretiyle anlaşılabilir. Mânası kapalı olan âyetler ise, sadece nakil ve icthad ile kavranabilir. Kitabımı bilgisi kapalı olan yorumlamaya, anlamı kapalı olanı açıklamaya hasrettim. Eserimi selef ile halefîn kavillerini birarada toplayıcı ve üzerinde ittifak edilenle ihtilaf edileni açıklayıcı kıldım. Akla gelebilecek muhtemel mânaları da ifade ettim." Mâverdi, eserinde çokça kıraat nakli kullanmıştır. Kıraat farklılıkları için hadis rivâyetlerine, sahabe ve tabiünden gelen nakillere yer vermiştir. Ayrıca kıraat-i seba, kıraat-i aşere imam ve râvilerine atıfta bulunmuştur. Kendinden önceki tefsirleri ve kıraat kaynaklarını kullanmıştır. Arap şiirine, bölge lehçelere atıf yapmıştır. Naklettiği kıraatlerle ilgili yorum yapmış, kıraatlerde tercih yapmıştır. Dil analizlerine, dil uzmanlarının görüşlerine değinmiştir. Anlamı kapalı kelimeleri değerlendirmiştir. Kur'an kelimelerinin açıklaması, kelimeler hakkında müfessirlerin görüşlerine yer vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Peygamber, Kıraat, Hadis, Kıraat Farklılıkları, Kıraat-i seb'a, Mâverdi, en-Nüket

Research Article

History

Received: 02/12/2023

Accepted: 25/02/2024

Published: 29/02/2024

Pub Date Season: February

Plagiarism

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyrights & Licensing

The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and all the studies utilised are mentioned in the bibliography.

Conflicts of Interest

No conflict of interest declared.

Financial Support

No external funding was used to support this research.

Citation

Cengiz, A. (2024). "The Phenomenon of Recitation in Mawardi's Work Named en-Nüket ve'l-Uyûn". *Description Critique Theoria*, 2: 21-38.

Abstract

In this study, based on the recitation transfers, it was tried to identify and classify the different recitations used by Mawardi in his work. The works of respected recitation imams and famous names in the field were also consulted. The science of recitation is a science that deals with the different readings of the words of the Qur'an by relating them to the narrators. It acts jointly with tafsir, hadith and other disciplines. Similar terms are used. Recitation of the Quran started with revelation. Hz. through the sky and the earth. The Prophet taught it to his companions. It has become a branch of science with its codification and classification. Recitations were evaluated in six types in terms of their notes. These are mutevâtir, meşhûr, ahâd, şazz, mavzu, mudraj recitations. The authenticity of a recitation is confirmed by Hz. reaching the Prophet (pbuh), complying with the rules of Arabic language grammar, at least in one aspect, Hz. It was subject to the conditions of being in accordance with the official calligraphy of Osman (d. 35/656). Many works have been copyrighted. It has been passed down from generation to generation until today. The originals of other hymn books have been destroyed. The Holy Quran has survived intact until today. The science of recitation has an important contribution to this. The Arabic script is without dots and vowels in the revelation. The Quran script was originally written this way. Revelation scribes wrote the verses very meticulously and sensitively. Hz. It was read to the Prophet. The Prophet also made the necessary corrections. The Quran later Hz. During the reign of Abu Bakr Hz. With the proposal of Ömer, Zeyd b. It was compiled by a committee chaired by Thabit. Hz. In the time of Osman, again Zeyd b. Under the chairmanship of Thabit, different recitations were preserved and copied. The copied mushafs were sent to various regions such as Mecca, Kufa, Basra, Bahrain, Damascus and Yemen, one of them staying in Medina, together with a teacher who knew the Quran well. Mawardi is a scholar who lived at the end of the third century and the beginning of the fourth century, and is a jurist, exegete, hadith writer, recitation writer, and moral theorist. He received knowledge from important figures of the period. Among his important teachers was al-Hasen b. Ali el-Cebeli, İbn Adi el-Minkârî, Muhammed b. Muallâ, Câ'fer b. Muhammad b. There is Fazl. The following can be said about Mawardi's views: "There is a need for a more transcendent value, namely religion, that will regulate competition and conflicts in human relations. Because religion relaxes people, encourages peace, good relations, mercy, and keeps people away from sins and crimes. Power is needed to ensure justice and peace. It states that the state can ensure peace by replacing subjective judgments with objective judgments. It directs people to the inadequate nature that needs social life. The state will also establish justice and security." He has written works in almost every field. The main works of the author are; el-Hâvi'l-kebir, el-İknâ, Edebü'd-dunya ve'd-dîn, el-Ahkâmu's-sultâniyye, Edebü'l-vezîr, Tefsîru'l-Kur'ân'i'l-Kerîm, A 'lâmü'n-nübüvve is Kanûnü'l-vizâre. en-Nüket ve'l-uyûn is one of his important commentaries. en-Nukat is the interpretation of narration and sagacity. He gives the following information about his work. "Verses with clear meanings can be understood with little thought while reading. Verses with obscure meanings can only be understood through transmission and ijtiâd. I devoted my book to interpreting what is unknown and explaining what is unknown. I have made my work a collection of the statements of the predecessor and successor and an explanation of what is agreed upon and what is disputed. "I also expressed the possible meanings that could come to mind." Mawardi used a lot of recitation narration in his work. He included hadith narrations and narrations from companions and tabiins for the differences in recitation. He also referred to the imams and narrators of recitation of seba and recitation of ashere. He used previous interpretations and recitation sources. He made references to Arabic poetry and regional dialects. He commented on the recitations he transmitted and made choices in the recitations. He touched upon language analysis and the opinions of language experts. He evaluated words with obscure meanings. He explained the words of the Quran and included the opinions of commentators about the words.

Keywords: Quran, Prophet, Recitation, Hadith, Recitation Differences, Recitation-i seb'a, Mawardi, en-Nüket.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm 610 yılında, Ramazan ayının Kadir gecesinde Hira'da Alak sûresinin ilk beş ayeti ile nazil olmaya başlamıştır. Oku hitabı ile vahyin okunması emredilmiştir. Hz. Peygamber de sahabeye okuyarak açıklamış ve öğretmiştir. Dili Arapçadır ve Kureyş lehçesi üzerinedir.

1. Mâverdî'nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve Eserleri

1.1. Mâverdî'nin Hayatı

Asıl adı Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî'dir. Müellif, (364/974) yılında Basra'da dünyaya gelmiştir. Ailesi gül suyu işiyle iştiğal ettiği bilinmektedir. Bu işin ticaretini yaptığından dolayı nisbesinin Mâverdî olduğu ifade edilmiştir. Basra'da doğduğu için el-Basrî denmiştir. Şafî mezhebinin önde gelen, meşhûr fakihlerinden olduğundan dolayı eş-Şafîi diye nitelendirilmiştir. Halife'nin, başkadı unvanı vermesiyle kadılar kadısı/akda'l-kudât gibi lakaplarla tanınmıştır. Çocukluğunu ve gençliğinin ilk dönemlerini Basra'da geçirdi. Nişâbur civarındaki Üstüvâ denilen ve bunun gibi bazı şehirlerde kadılık yapmıştır. Sonra Bağdat'a dönmüştür. İlmî çalışmaları yanında siyasî vazifeleri de deruhte etmiştir. Mâverdî, diplomatik görevler de almıştır. Bu tür görevler ve tecrübeleri neticesinde yöneticilerden takdir görmüştür. Rahat içinde yaşamasına rağmen, doğru bildiği hususlarda hükümdarları eleştirmekten çekinmemiştir. Nitekim 1032'de Ebû Kâlicâr (ö. 440/1048) "Sultân-ı a'zâm" ve "Mâlikü'l-ümem" unvanlarını almayı talep etmiş. Mâverdî bunu onaylamamıştır. Bu unvanların hilâfet makamına lâyük olduğunu beyan etmiştir. Halife, (429/1038) yılında Celâlüddeve'ye (ö. 435/1044) "Şâh-ı şâhân" unvanını vermesi halk arasında huzursuzluk meydana getirmiştir. Bunun üzerine halife âlimlerin görüşüne başvurmuştur. İlim heyetindeki Mâverdî, Celâlüddeve'ye yakın olmasına rağmen yanlışlığı dile getirmiştir. Halife, kendisine karşı çıktığı halde, Mâverdî'nin dinî gayretinden kaynaklanan muhalefeti çok hoşuna gitmiştir.(Kallek 2003:180-86; Mâverdî t.y.:9)

1.2. Mâverdî'nin İlmî Kişiliği ve Eserleri

Küçük yaşta ilim tahsiline başlayan Mâverdî, Basra ve Bağdat'ta zamanının önde gelen ilim erbabından tahsilini tamamlamıştır. Hadis, arapça, fıkıh, tefsir, edebiyat alanlarında kendini ispatlamıştır. Bu ilim dallarında ve ilim çevrelerinde maruf bir düzeye ulaşmıştır.(es-Subkî 1413:267-70) el-Hasen b. Ali el-Cebelî, İbn Adî el-Minkârî, Muhammed b. Muallâ, Câ'fer b. Muhammed b. Fazl'dan (ö. 387/997) hadis tahsil etmiştir. Ebû Bekir el-Hatîb (ö. 463/1071), İbn Hayrun (ö. 539/1144), Abdülmelik el-Hemedânî, Ali b. el-Hüseyin, Muhammed b. Ahmed, Ahmed b. Abdullah Kâdiş, Ahmed b. Ali el-Hulvânî, Abdurrahman b. Abdulkerim Hevzân, Abdulvâhid b. Abdulkerim, Abdulğani b. Nâzil, Ali b. Saîd, gibi âlimler kendisinden hadis dinlemiş ve hadis naklinde bulunmuş, ona öğrencilik yapmıştır. Hatîb el-Bağdadi onu sika olarak nitelendirmiştir. Uzun yıllar boyunca Bağdat ve Basra'da eğitim öğretim faaliyeti yürüttü. Tefsir fıkıh, edep, ahlak, hadis dersleri vermekle meşgul oldu. İyi ahlaklı, aşırı edep ve haya sahibi olduğu ifade edilmektedir. Kaynaklarda vakar, hilim, hayâ, tevâzu, ihlâs, feraset ve üstün zekâ sâhibi, âbit, zâhid olduğu söylenir.(ez-Zehebî 1427:64-65) İbnü'l-Cevzî sika(İbnü'l-Cevzî 1412:41), İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449) sadûk kabul etmiştir.(İbn Hacer el-Askalânî 1423/2002:^24)

İbnü's-Salah eş-Şehrezûrî, (ö. 643/1245) Mâverdî'yi tefsirindeki bazı görüşlerinin Mutezilî anlayışa yakın olması sebebiyle gizli i'tizâl ile itham etmiştir. Bunun yanında onu mutlak olarak mu'tezilî saymamıştır. Ama tefsirinde ehl-i sünnete aykırı görüşlerinin olduğunu bildirmiştir.(Sabri Erturhan 1999:472)

Hocaları arasında Basra'da Ebû'l-Kâsım es-Saymerî (ö. 386/996), Bağdat'da Ebû Hâmid el-İsferâyînî (ö.406/1015)(el-Bağdâdî 1417:102) gibi mühim şahsiyetler bulunmaktadır.

Müellif'in eserlerinin başlıcaları; *el-Hâvi'l-kebîr*, *el-İknâ*, *Edebü'd-dünya ve'd-dîn*, *el-Ahkâmu's-sultâniyye*, *Edebü'l-vezîr*, *Tefsîru'l-Kur'ân'i'l-Kerîm*, *A'lâmü'n-nübüvve*, *Kanûnü'l-vizâre ve Siyâsetül-mülk*(es-Subkî 1413:267-70), *Nasihatül-mülûk*, *Mârifetü'l-fedâil*, *Teshîlü'n-nazar*, *el-Emsâl ve'l-hikem*, *Kitâbun fi'n-nahv* ve *el-Kâfi*(Zirikli 2002:327) dir.

1.*el-Hâvi'l-kebîr*: Şafî mezhebi ve bütün mezheplerin ve âlimlerin görüşlerini içeren büyük çaplı bir eserdir. Kavramları geniş olarak açıklayan kaynaktır. Mâverdî, bu eserin Müzenî'nin *Muhtasar*'ının bir şerhi olduğunu ifade etmiştir.(Görgülü 1997:534-35; Mâverdî t.y.:13)

2. *el-İknâ: el-Hâvi*'nin kırk varaklık muhtasarıdır. İslâm hukuku ile ilgilidir. (Mâverdi t.y.:13)

3. *Edebü'd-dünya ve 'd-din*: Ahlak meseleleri âyetler ve hadisler örnekliğinde izah edilmiştir. Dinî ve dünyevî olarak yaşamın ilkelerinden, kriterlerinden bahsetmektedir. Beş bölümden oluşur. Eserde ahlak ile din, felsefe, hikmet, siyâset ve hukuk arasındaki bağlantı izah edilmektedir. (Çağrı 1994:406-8)

4. *el-Ahkâmü's-sultâniyye*: Kitap yirmi kısımdan oluşur. Devletin hukuk, idare, mali yapısı gibi ana konuları incelenmiştir. Mukayeseli olarak ele alınmıştır. (Erkal 1988:555-56; Mâverdi t.y.:12)

5. *Â'lâmü'n-nübüvve*: Yirmi bir babdan oluşur. Girişte Allah'ın varlığı, birinci bölümde peygamberlik, peygambere olan ihtiyaç, mucize konuları anlatılmıştır. İkinci bölümde nübüvvetin ispatı, Kur'an'ın icâzı anlatılmıştır.

6. *Emsâl ve 'l-hikem*: Hadisle ilgili bir kaynaktır. On kısımdan teşekkül etmiştir. Nazım şeklinde yazılmış hikmetli sözleri de içeren edebi bir eserdir. (Mustafa Sarıbyık 1996:18)

7. *Edebü'l-kâdi*: Muhâkeme usulleri, Adalet sistemi gibi konular işlenmiştir.

Mâverdi kadılık vazifesi ile birlikte aldığı görevlerle halife ve diğer ülke temsilcileri arasında elçilik misyonu da üstlenmiştir. Layıkıyla yaptığı bu görevler esnasında hediye, taltifler ve ücretler almıştır. (437/1045)'te Reisü'r-rüesâ İbnü'l-Müslime'nin (ö. 450/1059) vezarete getirilmesinden sonra diploması alanına uzak duran Mâverdi, kendisini tamamıyla tedris ve telif faaliyetlerine vermiştir. Usul olarak mütezilî, furû olarak Şâfîî olduğu, müctehidlik seviyesine ulaştığı ifade edilmiştir. Taassup sahibi kişiliği yoktur. İctihadın farz-ı kifâye olduğu kanaatindedir. Basra kadısı Ebû'l-Ferec İbn Ebû'l-Bekâ, (ö. 499/1106) Mâverdi'nin hem öğrencisi hem de eserlerinin râvisidir. (Kallek 2003:180-86)

Mâverdi'nin görüşleri ile ilgili olarak şunlar söylenebilir: Mâverdi aklın, dine önceliği kanaatine sahiptir. Ahlakla ve diğer konularla ilgili olarak düşünceleri şöyle özetlenebilir. "Ahlak, insanda gizli olan, yeri geldiğinde ortaya çıkan, kişilikle iradeli davranışlardır. İyi iyilikleri, kötü ise rezillikleri baskın kişidir. Din ve dünyanın hayrı için insani makamların en yükseği olan nübüvvet makamına ahlaken kâmil, soyu en şerefli olanlar seçilmiştir. Ondan sonra gelecek yöneticilerin de nebevî özelliklerle şekillenmesi vacip olup, erdemli ve faziletli olması gerekir. Beşer tabiatı uzlaşmacı değildir. Allah insanları uzlaşmaları, birbirini tamamlayıp, tanışıp, kaynaşmaları için farklı sınıflara ayırmış, farklı konumlarda yaratmıştır. Halkın biraraya gelmesi ve sistemin devamı için altı temel hedefi vardır: Din, yönetim, hukuk, adalet, emniyet, ekonomi, insanlıktır." (Kallek 2003:180-86)

Mâverdi Yunan felsefecilerinin tesiri ile sosyolojideki ihtiyaç doktrininin savunuculuğunu yapmıştır. İnsanı ilişkilerde rekâbet ve çekişmeleri düzenleyecek daha aşkın bir değere yani dine ihtiyaç vardır. Çünkü din insanı rahatlatır, huzura, iyi ilişkilere, insafa teşvik eder, günah ve suçlardan uzaklaştırır. Adalet ve huzurun temini için iktidara ihtiyaç vardır. Devletin öznel yargıların yerine nesnel yargıları getirip barışı sağlayabileceğini ifade etmektedir. İnsanı toplum hayatına muhtaç yetersiz tabiatı yönlendirmektedir. Devlet de adalet ve güvenliği tesis edecektir. (Kallek 2003:180-86)

13/27 Rebülevvel/Mayıs (450/1058) tarihinde Bağdat'ta dâr-ı bekâ'ya göçmüştür. Vefat eden âlimin cenaze namazını öğrencisi el-Hatib el-Bağdâdî Câmîu'l-Medîne'de kıldırmış, Babü'l-Harb semtindeki kabristana defnedilmiştir. (Mâverdi t.y.:14)

1.3. *en- Nüket ve 'l-uyûn*

Bu tefsirde Ku'an-ı Kerîm'in surelerinin tümü ele alınmıştır. Müphem olan âyetler açıklanmıştır. Halef selef âlimlerin görüşlerine yer verilmiştir. Âyetlerle ilgili yorumlar maddeler halinde sıralanmıştır. Tefsîrde rivâyet ve dirâyet yöntemi ustalıkla kullanılmıştır. Yorumda bulunanların isimleri belirtilmiştir. Arap dil kuralları beyan edilerek gerekli izahatlar yapılmıştır. Kelimelerin kavramların nasıl kullanıldığı, farklı anlamları, darb-ı meseller zikredilir. (Mâverdi t.y.:6)

Mukaddimenin sonunda tefsîri ile ilgili usûlünü şöyle izah etmiştir.

"Anlamı açık olan âyet-i kerîmeler okuyuş sırasında az düşünmek suretiyle anlaşılabilir. Mânası kapalı olan âyetler ise, sadece nakil ve icthad ile kavranabilir. Kitabımı bilgisi kapalı olanı yorumlamaya, anlamı kapalı olanı açıklamaya hasrettim. Eserimi selef ile halefin kavillerini birarada toplayıcı ve üzerinde ittifak edilenle ihtilaf edileni açıklayıcı kıldım. Akla gelebilecek muhtemel mânaları da ifade ettim. Muhtemel yorumlarımı, söylenen sözlerle benimkiler birbirinden ayrılın ve istihrac edilen sözlerle benim istihrac ettiklerim belli olsun diye "Bu muhtemeldir" şeklinde ifade ettim. Okuyucunun düşününce anlayabileceği, mânaca açık yerlerde yorum yapmadım. Tefsîrin daha iyi

kavranması için ana konuları mukaddimede fasıllar halinde sundum ki; benzer yorumlar ve gizli deliller ortaya çıksın. Yardımı güzel olan Allah Teâlâ'ya sığındım, Muhammed'e (a.s), onun âl ve ashâbına rahmet etmesini Allah'tan istedim."(Mâverdî t.y.:6-7)

Tefsirde zengin bir kıraat kaynakları kullanılmıştır. Kendi döneminde varolan kıraat birikimi maharetle işlenerek eserde yerini almıştır. Güvenilir kaynaklar tespit edilerek alıntılar yapılmıştır.

1.4.Mâverdî'nin kıraat kaynaklarından bazıları şunlardır:

- 1.İbn Hâleveyh, (ö. 370/980) *el-Kıraatü 'ş-şâzze*.
- 2.Ebû Ali el-Fârîsî, *el-Hucce fi ileli 'l-kıraati 's-seb'*.
- 3.İbn Cinnî, (ö. 392/1002) *el-Muhteseb fi tebyîni vucûhi şevâzî 'l-kıraat*.
- 4.Mekkî b. Ebû Tâlip (ö. 437/1045) ve ed-Dânî'nin kitapları.

Mâverdî'nin nahiv ve lugat kaynaklarından bazıları şunlardır:

- 1.Kisâî, (ö. 189/805) 2.Ferrâ, 3.Ahfeş, 4. Sa'leb, (ö. 291/904) 5.Müberred, (ö. 286/900) 6. Zeccâc'dan Meânî'l-Kur'ân'la ilgili eserlerinden rivâyetler aktarmıştır.

Esmâü'l-Kur'ân bölümünde Kur'ân'ın isimleri olan "el-Kur'ân, el-Furkân, el-Kitâb, ez-Zikr" kelimelerinin Kur'ân'da hangi âyetlerde nasıl kullanıldığına yer veren Mâverdî, bu kelimelerin anlamlarını açıklarken şiirlerden de istifade etmiştir. Daha sonra fasıl başlıklarına geçerek birinci fasılda sûreleri uzunluklarına göre gruplandırmıştır. İkinci fasılda sûre ve âyet kelimelerinin anlamları üzerinde durduktan sonra yedi harf meselesine değinmiştir. Üçüncü fasılda i'câzü'l-Kur'ân konusunu ele almıştır. Dördüncü fasılda re'y ve icthad konularına değinerek sıkı bir şekilde dirâyet tefsirini savunmuş, Kur'ân'ın te'vilinin gerekli olduğunu beyan etmiştir. Beşinci fasılda lügat ve i'râbı kimlerin bilmesi gerektiğine değindikten sonra tefsiri üç kısma ayırmıştır; 1. "Bilgisi yalnızca Allah'a ait olan tefsir," 2. "Arabın lisânına müracaat edilerek anlaşılan tefsir," 3. "Ulemânın icthâdına müracaat edilerek anlaşılan tefsirdir. Altıncı fasıl "el-İsti'âze" başlığını taşımaktadır. Müellif bu bölümde isti'âzenin Kur'ân'la sabit olduğunu belirterek mukaddimeyi sonlandırmıştır.(Mâverdî t.y.:6-7)

Mukaddimede kendisinin de belirttiği üzere tefsirinde selef ve halef ulemâsının sözlerini bir arada zikretmiştir. Kelimelerin açıklamasını yaparken dil tahlilleri üzerinde titizlikle durmuştur. Naklettiği görüşlerin sahibini özellikle belirtmiştir. Yalnızca rivâyetlerle yetinmeyerek, aynı zamanda çeşitli vecihler de ekleyerek kıraâtlerin ve fikhî hükümlerin bildirilmesine özen göstermiştir.(Sümertaş 2002:52, 2008:31-64) *en-Nüket ve 'l-uyûn*, Doç. Dr. Avnullah Enes Ateş(bk. el-Mâverdî 2022) tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

1.5.Mâverdî Dönemlerine Genel Bakış

Hicrî 4. Yüzyılın sonları ve 5. Yüzyıl başlarında yaşayan Mâverdî, siyasi bakımdan çalkantılı bir dönemde kendini ilmî ve fikrî yönden geliştirmiştir.

Abbâsî devleti ikinci döneminde Fâtımîlerin Mısırda Emevîler'inde Endülüs'te hilâfet ilan etmeleriyle İslâm dünyasının tek otoritesi olma özelliğini fiilen kaybetmiştir.(Hasan 1985:48-50) Tarihçilerin ifadelerine göre İran asıllı Ebû Şücâ'nın (ö. 488/1095) oğulları Ali, Hasan ve Ahmet isimli kardeşler önceleri Abbâsî ordusunda paralı asker durumundayken Abbâsî hilâfetinin zaafından da faydalanarak Büveyhî oğulları sülalesini tesis etmişlerdir. Onuncu asrın başından itibaren Abbâsî halifeleri şahsi durumlarını ve dini otoritelerini devam ettirmelerine rağmen devlet idaresinde fiili hâkimiyetlerini kaybetmişlerdir.

Kendilerine şâşaalı isimler veren Büveyhî emirleri Cuma hutbelerinde halifenin ismiyle beraber anılmış ve hatta kendi adlarına para bastırmışlardır. Müktedir Billâh (ö. 320/932) döneminde (295/908-320/932) fitne ve karışıklıklar iyice artmış. Kâdir Billâh'ın (ö. 422/1031) hilâfete geçmesine (381/991) kadar devam etmiştir. Kâdir Billâh ve Kâim Biemrillâh (ö. 467/1075) idaresinde kısmi bir istikrar sağlanmıştır.(Küçükaşçı 2001:127-28; Özaydın 2001:210-11) Bu dönemde insanların zaman zaman kıtlıklar çektiği ve kıtlık sebebiyle öldükleri fiyatların oldukça yükseldiği görülür.(İbn Kesîr 1419:302)

Zamanının idarecilerinin siyasi zaaf göstermeleri, toplumun iyi eğitilmemesi neticesinde çöküşler başgöstermiştir. Mâverdî böyle bir ortamda kritik görevler icra etmiş, devlet idaresinde hakkaniyete riâyet etmiştir.

Abbâsiler ile birlikte aynı zamanda Selçuklular da bölgeye hâkimdiler. Bağdat'taki Abbâsî halifesi dinî otoriteyi elinde bulunduruyordu ancak siyasî güç Selçuklulardaydı. Bununla birlikte, Türkler de İslâm ile tanıştıktan sonra, Araplarla daha yakın ilişkiler kurmuşlar ve özellikle Abbâsiler döneminde çeşitli görevlerde bulunmuşlardı. Selçuklular ile Abbâsilerin iyi ilişkileri özellikle Tuğrul Bey'in (ö. 455/1063) Nişâbur'u fethinden sonra başlamış ve ikili ilişkiler devam etmiştir.(Yıldız 1994:336)

Abbâsî devleti için ilmi açıdan ise aynı şeyleri söylemek pek mümkün değildir. O dönem Bağdat ilmin merkezidir ve burada dinamik bir hayat vardır. Abbâsiler sayısız medreseler ve kütüphaneler ile burayı zenginleştirmişlerdir. Bunu yapmalarında halkın desteğini devletin yanına çekme amacı olduğu gibi halifelerin ilme olan ilgisi de önemli rol oynamaktadır. İlim açıdan bu kadar dinamik bir dönem yaşayan Abbâsî devleti ahlâkî açıdan yozlaşmaya başlamıştır. İlim toplumda revaçtadır ama bu toplumun ahlâkî hayatı üzerinde pek etkili olmamıştır. Bunun nedeni siyasi otoritenin giderek zayıflaması ve iktidar savaşlarıdır. Can çekişmeye başlayan Abbâsî devletinin karşısında güçlü bir Selçuklu devleti vardır ve siyasi kargaşa toplumda giderek anarşiye dönüşmüş, halk kontrolden çıkar hale gelmiştir.(Yavuz ve Avcı 1999:543-49)

Abbâsiler döneminde var olan mezhebî farklılaşmalar da toplumsal ayrışmalara neden olmuştur. Bu dönem içerisinde ilimler müstakil hale gelmeye ve mezhepler oluşmaya başlamıştır. Ayrıca Ehl-i sünnet, Mu'tezile, Şîa, Hâricîler oluşumlarını tamamlamış ve sınırlarını belirlemişlerdir. Toplum da bu şekildeki ayrışmaları net bir şekilde yaşamıştır.(Çalışkan 2012:35)

2. Kıraat

Kırâat (القراءة) kelimesi, "قرأ" fiilinin semaî mastarıdır. Lügate "okumak, tilâvet etmek, toplamak, bir araya getirmek" mânalarına gelir.(Ebû'l-Fađl Muḥammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruveyfî 'î İbn Manzûr 1414a:3563-65)

İstilah olarak, Kur'ân-ı Kerîm lafızlarını eda yönüyle ele alıp okuma keyfiyetlerini ittifak ve ihtilaf bakımından rivâyet edenlere nispet ederek bilmektir.(İbnü'l-Cezerî 1420/1999:3)

Kıraat ilminin konusu, Kur'ân'ın lafızları olan harflerin telaffuzundaki değişiklikler ile bu kelimelerin eda ediliş yöntemidir. Yine bu ilim, Kur'ân-ı Kerîm kelimelerinin takdim-te'hiri, ziyadeleştirilip noksanlaştırılması, bir lafzın başka bir kelimenin yerinde kullanılması gibi konuları içerir. Ayrıca kıraat âlimlerinin Hz. Peygamber (s.a.v.)'den naklettiği rivâyetler de kıraat ilminin konusunu teşkil etmektedir.(Kâtib Çelebi 1941:2/1317)

Kıraat ilminin faydası, Kur'ân lafızlarını tahrif ve tağyir'den koruma ve telaffuz etme hususunda hatadan muhafaza etmektir.(el-Kâdî 1402:7)

Hz. Peygamber (s.a.v.), ilâhî vahye muhatap olduğu andan itibaren Kur'ân'ı öğrenmeyi teşvik etmiştir. "Sizin hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğrendir" (Buḥârî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 21 (No. 4739).) sözüyle de Müslümanlara bu konuya özen ve ihtimam göstermelerini emretmiştir. Ayrıca "Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah için) gizli ve açık sarf edenler, asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler" (Fâtır 35/29.)âyetini Kur'ân okumayı teşvik maksadıyla çokça hatırlatmıştır.

2.1. Sıhhati Açısından Kıraat Çeşitleri

Kıraatler sıhhati açısından sahih ve sahih olmayan olmak üzere ikiye ayrılır.

2.1.1. Sahîh Kıraat

Lugatte; "sıhhatli, sağlam, sağlıklı, kusursuz"(Ebû'l-Fađl Muḥammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruveyfî 'î İbn Manzûr 1414a:2401-2) mânasına gelen sahih kelimesi, Hadis usûlünde İbnü's-Salâh (ö. 643/1246)'a göre "Râvinin adalet ve zabt sahibi olması, senedin muttasıl olması ve rivâyetin şâz ve illetli olmamasıdır."(Ebû 'Amr Taḳıyyüddîn 'Osmân b. 'Abdurrahmân İbnü's-Salâh 1406:12 Mukaddime)

Kıraatte; Bir kıraatin sahihliği sahih ve muttasıl bir senedle Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ulaşması, bir yönüyle de olsa Arap dili gramer kurallarına uyması, Hz. Osman'ın (ö. 35/656) resm-i hattına uygun olması şartlarına bağlanmıştır.(İbnü'l-Cezerî t.y.:9)

2.1.2. Sahih Olmayan Kıraat

Sahih kıraat için sayılan üç şartı bulandırmayan kıraatlerdir.(Ebû Şâme 1395/1975:174) Muttasıl sened, Hattı Osmânî ve Arap grameri açısından muvafık olmayan kıraatlerdir.

2.2. Senetleri Açısından Kıraatler

Kıraatler, senetleri açısından altı çeşit olarak değerlendirilmiştir.(Suyûtî 2008:79) Bunlar mütevâtir, meşhûr, âhâd, şâzz, mevzu, müdrec kıraatlerdir.

2.2.1. Mütevâtir Kıraat

Mütevâtir kelimesi “vtr” kökünden türemiş olup sözlükte “araya zaman girmekle beraber kesintiye uğramaksızın devam etmek, birbiri ardınca gelmek” anlamına gelmektedir.(Yücel 2012:140) Hadis usulünde “Baştan sona kadar her nesilde, yalan üzerinde birleşmeleri aklen ve âdeten mümkün olmayacak kadar çok kimsenin rivâyet etmiş olduğu hadistir. Hükmen, ma’nen, mebnen, lafzî ve ma’nevî olmak üzere çeşitleri bulunmaktadır.”(Abdullah Aydınli 2016:232)

Kıraatte, yalan üzerine ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan bir kalabalığın, kendileri gibi diğer bir kalabalıktan rivâyet ettikleri kıraatlerdir. Bu kıraatlerin misalini, yedi kıraatin naklindeki tariklerin birleşmesi teşkil eder. Kıraatler içerisinde en güçlü olanı budur. Zerkeşî’nin haber verdiği göre, yedi kıraat cumhura göre mütevâtirdir.(Zerkeşî 1376/1957:318)

Sahih kıraatlerin tevatürüne yapılan itirazların menşei, bu kıraatlerin Resul-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’e yalnız kıraat imamları tarikiyle ve âhâd rivâyetle ulaşmasıdır. Dolayısıyla da kemmiyet itibariyle tevatür derecesine bâliğ olmayışı oluşturmaktadır. Zahirde doğru gibi görünüp yanıltıcı bir durum arz eden bu hususun arkasında, konuyu açıklığa kavuşturan bir gerçek yatmaktadır. Zira her ne kadar bu isnâdlar bir grup insana inhisar ediyormuş görüntüsü veriyorsada, bu isnâdı teşkil eden kimselerin ardında -en azından- bir belde halkı bulunmaktadır. Meselâ, bir imam Nâfi’ (ö. 169/785) ve Ebû Ca’fer (ö. 130/748) kıraati denildiği zaman el-i Medîne; bir imam Âsım (ö. 127/745), Hamze (ö. 156/773), Kisâi (ö. 189/805) ve Halefu’l-Âşir (ö. 229/844) kıraati denilince Kûfe halkı; İbn Kesîr (ö. 120/738) kıraatı anılınca Mekke ehli, İbn Âmir (ö. 118/736) kıraati denilince Şam diyârı sâkinleri, Ya’kûb (ö. 205/821) ve Ebû Amr (ö. 154/771) kıraati denilince de Basra halkı akla gelmektedir. Dolayısıyla bu isimler bir belde halkının kıraatini, Kur’ân’a olan hizmetleri ve liyâkatleri ile temsil etmektedir. İşte eğitim ve öğretimde bir kolaylık, pratikte de amaca süratle ulaşmayı temin edeceği için kıraatler imamlara isnâd olunmuştur. Kıraat ve vecihlerinin zabtı ve şeyhlerinin muhafazası ancak bu yol ile mümkün olabilmektedir. Herhalde bir belde halkının tevatür adedine yeterli olduğunu kabul etmeyecek bir ilim adamı tasavvur etmemiz mümkün değildir. Kur’ân kıraatlerinin eğitim ve öğretiminin başlangıçtan itibaren, nesilden nesile kesintisiz olarak intikal ettiği gerçeği göz önünde tutulursa, bunda şüpheye bile düşmenin yersizliği kendini gösterir.(Karaçam t.y.:293-94)

2.2.2. Meşhûr Kıraat

“Şhr” kökünden türeyen meşhûr sözlükte “insanlar arasında tanınan bilinen” anlamına gelmektedir. Hadis usulünde “her tabakada/nesilde en az üç kişinin rivâyet etmiş olduğu veya en az üç farklı senetle rivâyet edilmiş olan hadis.(Abdullah Aydınli 2016:178)

Kıraatta ise; Zabıt ve adalet sahibi kimselerin rivâyet etmesiyle senedi sahih, Arap gramerine ve Osmânî mushafıya uygun olan gerek yedi gerekse on ve gerekse bunların dışında kalan makbul imamların kıraatleridir. Bu çeşit kıraatler, kıraat imamları katında meşhûr olmuştur. Onlar tarafından yanlış veya şâzz sayılmamışlardır. Şu kadar var ki, bu kıraatler tevatür derecesine yükselmemişlerdir.(Zerkânî, Muhammed Abdülazîm 1995:423)

2.2.3. Âhâd Kıraat

Âhâd, ahad kelimesinin cemisidir. Hadis usulünde her nesilde üç-dört kişi tarafından rivâyet edilmiş olsa da mütevâtir derecesine ulaşmamış olan haber, hadistir.(Abdullah Aydınli 2016:16)

Kıraatte; senedi sahih olup, ya Osmânî mushafa veya Arap gramerine uymayan veyahut da zikredilen şöhrete ulaşamayan kıratlardır. Bu kıraatler okunamaz ve bunlara inanmak da vacip değildir.(İbnü’l-Cezerî 1420/1999:16-17; Suyûtî 2008:77)

2.2.4. Şâzz Kıraat

Ş-z-z (ش ذ ز) kökünden türeyen şâzz lugatta bir grubun içinden ayrılıp kendi başına yol tutmak mânâsındadır. Arap filolojisinde nadir veya fazla kullanılmasına bakılmadan, dil kurallarına, yaygın kullanıma ve kıyasa aykırı olan kelime ve yapıları içerir.(Gündüzöz 2010:384)

Hadis istilahında; Sika râvinin diğer sika râvilere veya kendisinden daha sika olan râviye aykırı olarak rivâyet ettiği hadis olarak ifade edilmiştir.(Abdullah Aydınlı 2016:16)

Kıraatte; Senedi sahih olmayan kıraatlerdir. Sihat şartlarından en az birini sağlamayan kıraat şâzz sayılmıştır. Şâzz kıraatler namazda okunmaz, bir takım fihki problemlerin çözümünde kullanılır. İbn Muhaysin (ö. 123/741), Yezîdî (ö. 202/817), Hasan Basrî (ö. 110/728) ve A'meş'in (ö. 148/775) kıraatleri âlimlerin ittifakı ile şâzz kabul edilmiştir. Kur'ânın aslından olmayan, sahâbenin tefsir maksadıyla âyetlerin arasına yazdığı müdrec kıraatler de şâzz kabul edilmiştir.(Birişik 2022:425-32)

2.2.5. Mevzû Kıraat

Lugatta, “vza” kökünden türeyen, bir şeyi yere koymak anlamında ismi mefuldür.(Ebû'l-Faḍl Muḥammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruvefyî 'î İbn Manzûr 1414b:398-401) Hadis usulünde söylemediği veya yapmadığı halde iftirayla Rasulullah'a (s.a.v) ait olduğu söylenen hadistir.(Abdullah Aydınlı 2016:183)

Kıraatte; Asılsız olarak, bir kimseye nisbet edilen uydurulmuş kıraatlerdir.(Zerkânî 1415:423)

2.2.6. Müdrec Kıraat

Lugatta ilave etmek anlamında “derc” kökünden türeyen ismi mefuldür.(Ebû'l-Faḍl Muḥammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruvefyî 'î İbn Manzûr 1414c:1351) Hadis usulünde; Sened veya metnine, aslında bulunmayan bir şey eklenmiş olan hadise denir.(Abdullah Aydınlı 2016:196)

Kıraatte; Şekil itibariyle hadisin çeşitlerinden el-Müdrec'e benzer. Bu kıraatlerde tefsir vechiyle ziyade yapılmıştır. Âyetlere yapılan ziyadelerle ilgili olarak İbnü'l-Cezerî demiştir ki: (Sahâbe) kıraatleri tefsir, izah ve açıklamak için koymuşlardır. Çünkü onlar Nebi (s.a.v.)'den Kur'ân olarak aldıklarını -kati bir şekilde- biliyorlardı ve Kur'ân ile Kur'ân olmayana birbirine karıştırmaktan da emin oldukları için, Kur'ân ile tefsirini beraber yazıyorlardı. Fakat bununla beraber, “bazı sahâbe, mâna ile kıraati caiz görürlerdi diyen kimse yalan söylemiştir.”(Suyûtî 2008:79)

3.Mâverdî'nin Kıraatleri Delillendirmesi

3.1.Kıraatleri Hadislerle Delillendirmesi

Mâverdî *en-Nüket ve'l-uyûn* adlı tefsirinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözlerine atıf olmak üzere Kehf sûresi yüzbeşinci âyet-i kerîmede şu bilgileri vermiştir:

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا

“Onlar, Rab'lerinin âyetlerini ve O'na kavuşacaklarını inkâr eden, böylece amelleri boşa çıkan, o yüzden de kıyamet gününde amelleri için bir terazi kurmayacağımız kimselerdir.” (el-Kehf 18/105.)

Âyetinde geçen “فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا” “O yüzden de kıyamet gününde amelleri için bir terazi kurmayacağımız kimselerdir” ifadesi için Allah katında değersiz olmaları, cahillikleri sebebiyle hafif meşreb olmaları, günahlarının tartılarını yok ettiği, iyilikleri küfürlerinden ötürü yok edileceği yorumları yapılmıştır.

Kâ'b'tan şöyle rivâyet edilmiştir: “Kıyamet gününde bir adam getirilir. Bir tohum ağırlığıyla tartılır, o kadar da etmez. Sivrisinek kanadıyla tartılır, o kadar da etmez.” (Buḥârî, “Tefsir”, 219 (No. 4452).) Sonra Kâ'b şu âyeti okudu: “فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا” “o yüzden de kıyamet gününde amelleri için bir terazi kurmayacağımız kimselerdir” (el-Mâverdî t.y.-a:347-48)

3.2.Kıraatleri Sahabenin Okuyuşu ile Delillendirmesi

Mâverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn* adlı tefsirinde Übey b. Kâ'b'a kıraat atfı ile ilgili olarak İbrâhîm sûresi kırk altıncı âyette şu bilgileri vermiştir.

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ

“Onlar gerçekten tuzaklarını kurmuşlardı. Tuzakları yüzünden dağlar yerinden oynayacak olsa bile, tuzakları Allah katındadır (Allah onu bilir).” (İbrahim 14/46.)

Âyetinde geçen *لَتَرْوُلُنَّ مِنَ الْجِبَالِ* “Oysa onların tuzaklarıyla dağlar yıkılıp yok olacak değildi” ifadesinde iki kıraat vardır.

1. İlk “lam” meksur, ikincisi meftuh *لَتَرْوُلُنَّ* “*litezûle*” kıraatidir. Anlamı “Onların tuzağından dolayı dağlar yıkılacak değil” şeklindedir. Bunu yaptıkları tuzağın küçüklüğünü ifade için söylemiştir. İbn Abbâs ve Hasan söylemiştir.

2. İlk “lam” fethalı, ikincisi ötreli olan *لَتَرْوُلُنَّ* “*le tezûlü*” kıraatidir. Anlamı “Onların tuzağı sebebiyle neredeyse dağlar yıkılacak olsa bile” şeklindedir. Bunu yaptıkları tuzağın büyüklüğünü ifade etmek için söylemiştir.

3. Ömer b. Hattâb, Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Mes’ûd, Abdullah b. Abbâs ve Übey b. Kâ’b, *لَتَرْوُلُنَّ مِنَ الْجِبَالِ* “*vein kâde mekruhum le tezûle minhu’l-cibâli*” olarak okumuşlardır. (el-Mâverdi t.y.-a:143)

Mâverdi, *en-Nüket ve’l-uyûn* adlı tefsirinde Hz. Ömer’e kıraat atfı ile ilgili olarak Fâtiha sûresi yedinci âyet-i kerîmede şu bilgileri vermiştir:

أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

“Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil.” (el-Fâtiha 1/6-7.)

Âyette geçen *صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ* “*kendilerine nimet verdiklerinin yoluna*” ifadesini Ömer b. el-Hattâb ve Abdullah b. Zübeyr *صِرَاطَ مَنْ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ* olarak okumuştur. Yine Ömer b. Hattâb, *غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ* olarak okumuştur. (Mâverdi t.y.:60)

Mâverdi, *en-Nüket ve’l-uyûn* adlı tefsirinde İbn Mes’ûd’a kıraat atfı ile ilgili olarak Hac sûresi otuz altıncı âyette şu bilgileri vermiştir:

وَالْبَدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَوَاعِ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاَهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Kurbanlık büyük baş hayvanları da sizin için Allah’ın dininin nişanelerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. Onlar saf saf sıralanmış dururken (kurban edeceğinizde) üzerlerine Allah’ın adını anın. Yanları üzerlerine düşüp canları çıkınca onlardan siz de yiyeceğinizi, istemeyen fakire de istemek zorunda kalan fakire de yedirin. Şükredesiniz diye onları böylece sizin hizmetinize verdik.” (el-Hac 22/36.)

Âyette geçen *فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ* “Onlar saf saf sıralanmış dururken (kurban edeceğinizde) üzerlerine Allah’ın adını anın” ifadesini “*savâffe*” olarak Cumhur bu şekilde okumuştur.

Hasan, “*savâfiye*” olarak okumuştur.

İbn Mes’ûd “*savâfine*” olarak okumuştur.

Cumhur’un “*savâfe*” okuyuşunda üç vecih vardır:

Birincisi: İbn İsa’ya göre “*Dizili olarak*” mânâsıdır.

İkincisi: İbn Ömer’e göre “*Ayakları iplerle bağlansın diye ayakta iken*” anlamındadır.

Üçüncüsü: Mücahid’e göre “*bağlanmış iken*” demektir.

Hasan’ın kıraati olan “*savâfiye*” “*Allah’a has olarak*” yorumlanmıştır. Hiçbir şey karışmamış, saf, öz anlamındaki “*es-safvetü*” isminden me’husdur.

İbn Mes’ûd’un kıraati “*savâfine*” hayvanların ön ayaklarından biri bağlanıp üç ayak üzere durmasıdır. Bu mânâ atın ön ayaklarından biri üç ayak üzere durarak kaldırmasına “*sıfnu’l-ferasi*” denilmesinden alınmıştır. Diğer bir âyetteki *إِذْ غَرَضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِبَادُ*

“*Hani ona akşamüstü bir ayağını turnağı üstüne dikip üç ayağının üzerinde duran çalimli ve soylu atlar sunulmuştu.*” (Sâd 38/31.) ifadesinde de bu anlamdadır. (el-Mâverdi t.y.-b:26-27)

Mâverdi *en-Nüket ve’l-uyûn* adlı eserinde Hz. Ali’ye kıraat atfı için örnek olmak üzere Kehf sûresi doksan sekizinci âyet-i kerîmede şu bilgileri vermiştir:

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ

“Hiç şüphesiz siz ve Allah'tan başka kulluk ettikleriniz cehennem odunusunuz. Siz oraya varacaksınız.” (el-Enbiyâ 21/98.)

Âyetinde geçen *حَصَبُ جَهَنَّمَ* “Hiç şüphesiz siz ve Allah'tan başka kulluk ettikleriniz cehennem odunusunuz.” *حَصَبُ جَهَنَّمَ* “hasabü cehennem” ifadesinde üç kanaat vardır:

Birincisi: İbn Abbâs’a göre “Cehennem yakıtıdır.”

İkincisi: Ali b. Ebî Tâlib ve Hz. Âişe *حَطْبُ جَهَنَّمَ* “hatabü cehennem” olarak okumuşlardır. “Cehennem odunu” anlamındadır.

Üçüncüsü: Dahhâk’a göre onların çakıl taşlarının atıldığı gibi cehenneme atılacağı ifade edilmektedir. Ferazdak şiirinde şöyle der:

مستقبلين شمال الشام يضربنا

بحاصب كنديف القطن منثور

Şam’ın kuzeyine doğru gidiyoruz, dolu bizi vururken

Atılıp dağılmış pamuk gibi çakıl taşlarıyla.(el-Mâverdi t.y.-a:472)

Mâverdi, *en-Nüket ve'l-uyûn* adlı tefsirinde Hz. Âişe ile ilgili kıraat atfı için Nûr sûresi on beşinci âyette şu bilgileri vermektedir:

إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ

“Hani o iftirayı dilden dile dolaştırıyor; hakkında hiçbir bilginiz olmayan şeyleri ağızınıza alıp söylüyor ve bunu önemsiz bir iş sanıyordunuz. Halbuki bu, Allah katında büyük bir günahtır.” (en-Nûr 24/15.)

Âyette geçen *تَلَقَّوْنَهُ* “iz telekkavnehû” ifadesini İbn Müleyke, Hz. Âişe’nin *إِذْ تَلَقَّوْنَهُ* “iztelikûnehû” olarak okuduğunu duyduğunu söylemiştir. Bu kıraatte “sin” kesreli, “kaf” sakindir. Bununla ilgili iki görüş vardır:

Birincisi: Yazîdî’ye (ö. 202/817) göre “Sürekli konuşuyordunuz” mânasındadır.

İkincisi: “Yalan ve başka bir konuda acele ediyordunuz” mânasındadır.(el-Mâverdi t.y.-b:82)

Mâverdi *en-Nüket ve'l-uyûn* adlı tefsirinde İbn Abbâs’a kıraat atfı ile ilgili örnek olmak üzere Bakara sûresi yüz seksen dördüncü âyette şu bilgileri vermiştir:

أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامٍ مَسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Oruç, sayılı günlerdedir. Sizden kim hasta, ya da yolculukta olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Oruca gücü yetmeyenler ise bir yoksul doyumu fidye verir. Bununla birlikte, gönülden kim bir iyilik yaparsa (mesela fidyeyi fazla verirse) o kendisi için daha hayırlıdır. Eğer bilerseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.” (el-Bakara 2/184.)

Âyetinde geçen *وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامٍ مَسْكِينٍ* “Oruca gücü yetmeyenler ise bir yoksul doyumu fidye verir.” ifadesini kurrâların çoğu böyle okumuştur.

İbn Abbâs ve Mücâhid ise *وَعَلَى الَّذِينَ لَا يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامٍ مَسْكِينٍ* “ve allezzîne lâ yutikunehu fidyetun..” şeklinde okumuştur. Bunun yorumu ise: Oruçla mükellef olup, yaşlılar, hamile ve emzickliler gibi orucu tutmaktan aciz olanlar için bir yoksulun yiyeceği kadar fidye vermeleri yeterlidir. Bunlara oruçtan aciz oldukları için kaza yoktur. Meşhûr kıraat (çoğunluğun kıraati) ile ilgili ise iki yorum vardır: Bu İslâm’ın ilk yıllarında gelmiştir. Allah Teâlâ bunun ile bütün insanlardan oruca güç getirenlere, oruç tutup kefaret ödememe ile oruç tutmayıp her güne karşılık bir yoksulu yedirmek suretiyle kefareti ödeme arasında bir tercih hakkı tanıdı. Sonra bunun Allah Teâlâ’nın bir başka âyetiyle neshedildiği söylenmiştir. Bu İbn Ömer (ö. 73/693), Şa’bî, Zührî, Alkame ve Dahhâk’ın görüşüdür.

Diğer yorum ise: Bunun hükmü sabittir. Allah Teâlâ’nın *وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ* “Oruca güç yetirenler için” sözü ise “gençliklerinde oruca güç yetiriyor olanlar için” anlamındadır. Yaşlanıp oruç tutmaktan aciz hale geldiklerinde oruç tutmazlar. Sa’id b. Müseyyeb ve Süddî’nin kanatı budur.(el-Mâverdi t.y.-c:238-39)

Mâverdi, *en-Nüket ve'l-uyûn* adlı tefsirinde Sa’d b. Ebî Vakkas’a kıraat atfı için Bakara sûresi yüz altıncı âyette şu bilgileri vermektedir:

مَا نُنْسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِئُهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Biz herhangi bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturur (ya da ertelersek), yerine daha hayırlısını veya mislini getiririz. Allah'ın gücünün her şeye hakkıyla yettiğini bilmez misin?” (el-Bakara 2/106.)

Âyette geçen *نُسِيهَا* “ev nünsiha” ifadesi için iki kıraat vardır.

Birincisi: Yukarıdaki gibidir.

İkincisi: *نُسِيهَا* “ev nense’ha” şeklindedir.

نُسِيهَا okuyanlara göre dört görüş belirtilmiştir:

Birincisi: “ya da tutarsak anlamındadır. Bu okuyuş Abdullah b. Mes’ûd mushafında

مَا نُمْسِكُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنَسِّخُهَا نَجِيئًا بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“mâ nünsikü min âyetin ev nensehâ necüü’ bi hayrin minhâ ev mislihâ” olduğu söylenmiştir.

İkincisi: Hz. Peygamber (s.a.v.) Bir âyeti okur sonra da unutturdu. Âyet de kaldırılırdı. Sa’d b. Ebî Vakkas da âyeti *نُسِيهَا* “ev nensehâ” olarak Peygambere hitap şeklinde okumuştur. Anlamı “ya da sen ey Muhammed, unutursan” olarak takdir edilir.

Kâsım b. Rebî’a, Sa’d b. Ebî Vakkâs’a “Sa’id b. Müseyyeb *نُسِيهَا* “ev nünsiha” ya da biz unutursak şeklinde okuyor demiş, bunun üzerine Sa’d “Kur’ân İbn Müseyyeb ve âilesine inmedi. Allah Teâlâ *سَنُقَرِّبُكَ فَلَا تَنْسِي* “Sana Kur’ân’ı okutacağız ve sen onu unutmayacaksın.” (el-A’lâ 87/6.)

إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَادُّرُّ رَبِّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنَّ رَبِّي لِأَقْرَبٍ مِنْ هَذَا رَشَدًا

“Ancak, “Allah dilerse yapacağım” de. Unuttuğun zaman Rabbini an ve “Umarım Rabbim beni, bundan daha doğru olana ulaştırır” de.” (el-Kehf 18/24.) buyurmuştur. dedi. Mücâhid ve Katâde’nin görüşüdür.

Üçüncüsü: Bu ifade terketmek anlamındadır. Allah Teâlâ’nın *نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيهِ* “Allah’ı unuttular; O da onları unuttu.” Sözüdeki gibidir. Bu âyet “Onlar Allah’ı terk ettiler; Allah da onları terk etti.” mânasındadır. Bu durumda kelâm “Biz bir âyeti neshedersek yani kaldırır ve değiştirirsek ya da unutturursak yani olduğu gibi bırakır; değiştirmez ve neshetmezsek, anlamında olur.

Dördüncüsü: İbn Zeyd’e göre “Biz bir âyeti nesheder ya da unutturursak” sözüyle nâsîh ve mensûh kastediliyor. *نُسِيهَا* “ev nünsiha” ifadesi “ya da silersek” mânasındadır.

نُسِيهَا “ev nense’ha” olarak okuyanlara göre bu ifade “ya da ertelersek” mânasındadır. Arapların *نَسَاتُ هَذَا الْأَمْرَ* “Bu işi erteledim” sözü gibi. Sen bir işi ertelediğinde böyle dersin. Yine Arapların vadeli satış için *بَعْتُ بِنَسْبٍ* “vadeli sattım” demesi bundan dolayıdır. Atâ ve İbn Necih’e göre.

نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا “Daha hayırlısını veya benzerini getiririz” sözünde iki yorum vardır:

Birincisi: İbn Abbâs’a göre: “Size fayda verme ve sizi gözetme bakımından daha hayırlı olanı getiririz”, mânasındadır.

İkincisi: Daha hayırlısı, ruhsat olarak daha hafif olan, anlamındadır. Katâde’nin sözünün anlamı da budur. Buna göre âyetin yorumu şöyledir. “Bir âyetin hükmünü değiştirdiğimizde ya da bırakıp değiştirmediklerimizde mutlaka sizin için ondan daha hayırlı bir hüküm getiririz. ey mü’minler! Bu, gece namazının hükmünün kaldırılması gibi hemen hafifletme ile olur ya da belli günler oruç yerine Ramazan ayının orucunun getirilmesi gibi ileride çok sevap kazandıracak fayda sağlayacak bir şekilde olur.” Allah Teâlâ’nın “ev mislihâ” (ya da benzeri) sözü hafiflikte, ağırlıkta, sevap ve ecirde önceki öncekinin hükmüne benzer anlamını ifade etmektedir. Beytülmakdis’e yönelme hükmünün Kâbe’ye yönelme hükmüyle neshedilmesi gibi.(el-Mâverdi t.y.-c:170-72)

3.3.Kıraatleri İmam ve Râvileri ile Delillendirmesi

Mâverdi’nin *en-Nüket ve’l-uyûn* adlı tefsirinde kıraat imamı Nâfi’ b. Abdirrahman’ın kıraatine yapılan atıflara örnek olarak;

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرَبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهَ كَمِمْ مِنْ قَلِيلَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةٌ كَثِيرَةٌ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ

“Tâlût ordu ile hareket edince, “Şüphesiz Allah sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden değildir. Kim onu tatmazsa işte o bendendir. Ancak eliyle bir avuç alan başka.” dedi. İçlerinden pek azı hariç, hepsi ırmaktan içtiler. Tâlût ve onunla beraber iman edenler ırmağı geçince,

(geride kalanlar) "Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok." dediler. Allah'a kavuşacaklarını kesin olarak bilenler (ırmağı geçenler) ise şu cevabı verdiler: "Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah sabredenlerle beraberdir". (el-Bakara 2/249.)

Âyetinde geçen **وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اعْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ**

"Kim onu tatmazsa işte o bendendir. Ancak eliyle bir avuç alan başka." ifadesi için

1. Nâfi', İbn Kesîr ve Ebû Amr, **غُرْفَةً** "ğarfeten" şeklinde fetha ile okuyuşlarını,
2. Diğer kurrâların ise **غُرْفَةً** "ğurfeten" şeklinde damme ile okuyuşlarını verebiliriz.

İki okuyuş arasındaki fark, "ğurfe" isminin içilen suya, "ğarfe" isminin ise içme eylemini ifade etmesidir.(el-Mâverdi t.y.-c:317)

Mâverdi'nin *en-Nüket ve'l-uyûn* adlı tefsirinde kıraat imamı Nâfi' b. Abdirrahman'ın ikinci râvisi Verş kıraatine yapılan atıflara örnek olarak Nisa suresi 154. âyette şu bilgiler verilmiştir:

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِثْقَاتِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمْ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِثْقَاتًا غَلِيظًا

"Verdikleri sağlam söz(ü yerine getirmemeleri) sebebiyle "Tûr"u üzerlerine kaldırdık ve onlara, "Tevazu ile kapıdan girin" dedik. Yine onlara, "Cumartesi (yasakları) konusunda haddi aşmayın" dedik ve onlardan sağlam bir söz aldık." (en-Nisâ 4/154.)

"Yine onlara, "Cumartesi (yasakları) konusunda haddi aşmayın" dedik." Sözü hakkında:

1. **لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ** ifadesini; Verş, Nâfi' 'den rivâyetle "*lâ teaddu*" "ayın" harfi fethalı, "*dâl*" harfi şeddeli şekilde okumuşlardır. Bu **الإِعْتِدَاءُ** fiilinden türemiştir.

2. Diğer kıraat âlimleri ayın harfini sakın "*lâ ta dû*" olarak okumuşlardır. Bu da **عَدُوْتُ** fiilinden türemiştir.

Bu kıraatlere göre

1. İlk kıraat; Onların sınırı aştıkları, hukukları, düşmanlıkları,
2. İkinci kıraat; görevlerini terk idi.(el-Mâverdi t.y.-c:541)

Mâverdi'nin *en-Nüket ve'l-uyûn* isimli tefsirinde kıraat imamı İbn Kesîr'e yapılan atıflara örnek olacak şekilde Bakara Suresi 283. âyeti gösterebiliriz:

وَأَنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِحَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَالْيُودِ الَّذِي أَوْتَمَنَ أَمَانَتَهُ وَالْيَتِيقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ أَمَّ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

"Eğer yolculukta olur da bir yazıcı bulamazsanız, o zaman alınmış rehinler yeterlidir. Eğer birbirinize güvenirseniz kendisine güvenilen kimse emanetini (borcunu) ödesin ve Rabbi olan Allah'tan sakınsın. Bir de şahitliği gizlemeyin. Kim şahitliği gizlerse şüphesiz onun kalbi günahkârdır. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilendir." (el-Bakara 2/283.)

Allah'ın **وَأَنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِحَانٌ مَقْبُوضَةٌ** "Eğer yolculukta olur da bir yazıcı bulamazsanız, o zaman alınmış rehinler yeterlidir." Sözüde geçen **فَرِحَانٌ** "ferihânün" kelimesini

1. İbn Kesîr ve Ebû Amr **فَرِحَانٌ** "ferihânün" olarak okumuştur.
2. Kalan kıraat âlimleri **فَرِحَانٌ** "ferihânün" olarak okumuştur.

Bununla ilgili iki görüş vardır; Birincisi, "*ruhün*" kelimesi malın rehin verilmesini, "*rihân*" ise atların rehin verilmesini belirtir. Diğer görüş ise Kisâ ve Ferrâ'ya göre "*rihân*" "*rehin*" kelimesinin cemîsidir, "*ruhün*" de cemînin cemîsidir. Meyveler mânasına gelen "*simârun*" **ثَمَارٌ** isminin "*sümürun*" olarak tekrar cemî yapılması gibi.(el-Mâverdi t.y.-c:358-59)

Mâverdi, *en-Nüket ve'l-uyûn* adlı tefsirinde kıraat imamlarından Ebû Amr'a kıraat atfı ile ilgili örnek olarak;

أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنِي يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نَنشُرُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Yahut altı üstüne gelmiş (ıpıssız duran) bir şehre uğrayan kimseyi görmedin mi? O, "Allah, burayı ölümünden sonra nasıl diriltecek (acaba)?" demişti. Bunun üzerine, onu öldürüp yüzyıl ölü

biraktı, sonra diriltti ve ona sordu: “Ne kadar (ölü) kaldın?” O, “Bir gün veya bir günden daha az kaldım” diye cevap verdi. Allah şöyle dedi: “Hayır, yüz sene kaldın. Böyle iken yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamış. Bir de eşeğine bak! (Böyle yapmamız) seni insanlara ibret belgesi kılmamız içindir. (Eşeğin) kemikler(in)e de bak, nasıl onları bir araya getiriyor; sonra onlara nasıl et giydiriyoruz?” Kendisine bütün bunlar apaçık belli olunca, şöyle dedi: “Şimdi, biliyorum ki; şüphesiz Allah’ın gücü her şeye hakkıyla yeter.”” (el-Bakara 2/259.)

Bakara sûresi 259. âyetinde geçen **وانظر الى العظام كيف ننشزها** “Kemiklere de bak nasıl onları bir araya getiriyor.” ifadesi için iki kıraat bulunur.

Birincisi **نُنشِرُهَا** olarak “ra” ile okunan. Ebû Amr, Nâfi’, İbn Kesîr bu şekilde okumuştur. Mânası “Diriltiyoruz”dur. **النشور** ölümden sonraki yaşantıdır. Elbisenin neşrinden alınmıştır. Çünkü meyyit dürülen gibidir. Ölümle tasarrufu alınır. Dirilişle tasarruf açılır. Bu **نُشِرَ ، أَنشِرَ** olarak ifade edilir.

İkincisi ise, diğer âlimler tarafından keskin “ze” ile **نُنشِرُهَا** “nünşizüha” olarak okunmuştur. Bazılarını bazılarının üstüne yükseltiyoruz mânasında “en-nüşüz” aslında yükselmektir. (el-Bakara 2/259.)

Mâverdi, *en-Nüket ve l-uyûn* adlı tefsirinde kıraat imamı İbn Âmir’e yaptığı kıraat atfî için örnek olarak Âl-i İmrân sûresi 36. Âyeti örneklendirebiliriz.

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنثَىٰ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيدُهَا بِنُورٍ وَذَرَيْتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Onu doğurunca, “Rabbim!” dedi, “Onu kız doğurdum.” -Oysa Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilir- “Erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Onu ve soyunu kovulmuş şeytandan senin korumana bırakıyorum.”” (Âl-i İmrân 3/36.)

Âyette geçen **وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ** “Oysa Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilir” ifadesinde kıraat imamı İbn Âmir, Âsım’dan nakille Ebû Bekir, “te” harfini mazmum **وَضَعْتُ** “vada tî” olarak okumuştur. Şu hâlde bu ifade İmran’ın karısına râcidir. Yani “Allah ne doğurduğumu en iyi bilendir.” mânasına gelir.

Kalan kıraat imamları te harfini **وَضَعْتُ** “vada’at” olarak okumuştur. Burada da mâna, “Allah onun ne doğurduğunu kendisinden daha iyi bilendir” olarak cevap mahiyetindedir.(el-Mâverdi t.y.-c:386-87)

Kıraat imamı Âsım’ın okuyuşuna örnek olmak üzere örneğimiz Mâverdi’nin *en-Nüket ve l-uyûn* adlı tefsirinde, Â’raf sûresi iki yüz birinci âyettir;

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ

“Şüphe yok ki Allah’a karşı gelmekten sakınanlar, kendilerine şeytandan bir vesvese dokunduğu zaman iyice düşünürler (derhal Allah’ı hatırlarlar da) sonra hemen gözlerini açarlar.” (el-Â’raf 7/201.) âyetinde geçen **إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ** “Şüphe yok ki Allah’a karşı gelmekten sakınanlar, kendilerine şeytandan bir vesvese dokunduğu zaman” ifadesi için

1.Nâfi’, Âsım, İbn Âmir ve Hamze **طائف** “tâifun” olarak okumuşlardır.

2.Diğer kıraat imamları **طيف** “tayfun” olarak okumuşlardır.

İki kıraat arasında ki farkla ilgili olarak iki kanaat vardır:

Birincisi: Lafızlar farklı olsa da anlam aynıdır. Buna göre âyet için dört yorum yapılmıştır.

1.İnsana hayal gibi görünen şeylerdir.

2.Ebû Amr’a göre vesvesedir.

3.Mücâhid’e göre öfkedir.

4.Saîd b. Cübeyr’e göre korkudur.

İkincisi: İki kelime birbirinden farklıdır. **الطائف** “et-tayfu” kötü düşünceler, **الطائف** “et-tâifu” ise insanın başına dolanan her şeydir.(el-Mâverdi t.y.-d:289)

Mâverdi, *en-Nüket ve l-uyûn* adlı tefsirinde kıraat imamı Hamza’ya kıraat atfî ile ilgili olarak Bakara sûresi otuz altıncı âyeti örneklendirebiliriz:

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ

“Derken, şeytan ayaklarını oradan kaydırdı. Onları içinde buldukları konumdan çıkardı. Bunun üzerine biz de "Birbirinize düşman olarak inin. Sizin için yeryüzünde belli bir süre barınak ve yararlanma vardır" dedik.” (el-Bakara 2/36.)

Âyetinde geçen فَازَلَهُمَا “fe ezellehuma” ifadesini kıraat-i seb’a imamlarından sadece Hamza فَازَا “fe ezâlehuma”, “onları uzaklaştırdı” mânasında okumuştur. زلت عن المكان “mekandan uzaklaştım” ifadesinde olduğu gibi.

Diğer kıraat imamları lâmi teşdîd ile فَازَلَهُمَا “fe ezellehuma” olarak okumuşlardır. Burada mâna “ayaklarını kaydirdi”, yani “hataya düşürdü” olur. Hataya زل “zelelun” denmiştir. Zira işlenen hata haktan uzaklaşmadır. زلَّةُ “zellelun” kelimesi de böyledir. Aslı زوال “zevâulun” dür. Onları haktan uzaklaştıran şeytandır.(el-Mâverdi t.y.-c:106-7)

Mâverdi, *en-Nüket ve'l-uyûn* adlı tefsirinde kıraat imamı Kisâî ile ilgili kıraat atfı için Nisâ sûresi kırk üçüncü âyet örnek olmak üzere şu bilgileri vermiştir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنْبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا

“Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de -yolcu olmanız durumu müstesna- cünüp iken yıkanınca kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız, veyahut biriniz abdest bozmaktan gelince ya da eşlerinize cinsel ilişkide bulunup, su da bulamazsanız o zaman temiz bir toprağa yönelip, (niyet ederek onunla) yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin. Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır.” (en-Nisâ 4/43.)

Âyette geçen لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ “ya da eşlerinize cinsel ilişkide bulunup” ifadesi için iki kıraat vardır:

1.Hamze ve Kisâî لَمَسْتُمُ “lemestum” şeklinde, “elifs”iz olarak okumuştur.

2. Diğer kıraat imamları لَامَسْتُمُ “lâlestum”olarak okumuşlardır.

Mülâmese (karşılıklı dokunma) ile ilgili iki görüş vardır:

1. Ali b. Ebû Tâlip, İbn Abbâs, Katâde, Hasan ve Mücâhid’e göre bu kelimeden (dokunmadan) kasıt cima (cinsel ilişki) dir.

2. İbn Mes’ûd, İbn Ömer, Ubeyde, Nehâî, Şâ’bî, Atâ, İbn Sîrîn ve Şafiî’ye göre karşılıklı dokunma, elleme, vücûdun bir kısmını dokundurma mânasındadır.

İki kıraatin farklı olmasında iki kanaat vardır.

1. لَمَسْتُمُ “lemestum” kıraatinden daha çok mübalağa içerir.

2. لَامَسْتُمُ “lâlestum” kıraati, hem dokunan hem dokunulananın abdestini gerektirir. لَمَسْتُمُ “lemestum” kıraati ise sadece dokunana abdest gerektirir.(el-Mâverdi t.y.-c:490-91)

Mâverdi *en-Nüket ve'l-uyûn* adlı tefsirinde kıraat imamı Ebû Ca’fer’e kıraat atfı ile ilgili olarak Nahl sûresi altmış ikinci âyet-i kerîmede şu bilgileri vermiştir:

وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكُذْبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَىٰ لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُّفْرَطُونَ

“Hoşlarına gitmeyen şeyleri Allah'a isnâd ederler. En güzel sonuç kendilerininmiş diye dilleri de yalan uyduruyor. Hiç şüphe yok ki onlara cehennem vardır ve onlar oraya en önde sokulacaklardır.” (en-Nahl 16/62.)

Âyetinde geçen مُفْرَطُونَ “müfratûne” ifadesi için:

1.Nâfî, “ra” harfî meksur ve şedde olmaksızın مُفْرَطُونَ “müfritûne” olarak okumuştur. Bu, günahlarda aşırılığa kaçtıklarını, ifrâta gittiklerini belirtir.

2.Kıraat-i seb’a’nın diğer imamları ise مُفْرَطُونَ “müfratûne” olarak okumuşlardır. Bu, “ateşe doğru aceleyle götürülürler, orada bırakılırlar” mânasındadır.

3.Kıraat imamı Ebû Ca’fer ise “ra” harfî meksur, teşdîd ile مُفْرَطُونَ “müferritûne” olarak okumuştur. Bu ise yapılacak şeyler hakkında yavaş olmak, ağırdan almak mânasına gelir.(el-Mâverdi t.y.-a:196-97)

Mâverdi, *en-Nüket ve'l-uyûn* adlı tefsirinde kıraat imamı Ya’kûb’a kıraat atfı ile ilgili olarak Bakara sûresi iki yüz elli beşinci âyet-i kerîmeyi örneklendirebiliriz:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

“Allah kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. Diridir, kayyumdur. Onu ne bir uyuklama tutabilir ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur. İzni olmaksızın onun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, kulların önlerindeki ve arkalarındakileri (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir. Onlar onun ilminden, kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. Onun kürsüsü bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek ona güç gelmez. O, yücedir; büyüktür.” (el-Bakara 2/255.)

Âyette geçen *وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ* ifadesini *“vüs ‘u kursiyiyihi’s-semâvâtu ve’l-erdu”* (Kürsüsünün genişliği gökler ve yerdir) şeklinde okumuştur. Mübteda haber şeklinde *وَسِعَ* “vesi ‘a” kelimesinde “sin”i meczum, “ayn”ı mazmum, “es-semâvâti ve’l-erdi” ifadesini de sonu ref olarak haber yapmıştır. Kürsü’nün çok anlamı bulunmakla beraber İbn Abbas’a göre Allah’ın ilmi olması en doğrudur denmiş ve Mâverdi de bunu tercih etmiştir. (el-Mâverdi t.y.-c:326)

3.4.Kıraatleri Arap Şiiri ile Delillendirmesi

Mâverdi, *en-Nüket ve’l-uyûn* adlı tefsirinde Ebû Bekir Şû’be ile ilgili Ahkaf sûresi 4. Âyeti örneklendirebiliriz;

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ إِيْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

“De ki: "Allah'ı bırakıp da taptıklarınızı gördünüz mü? Bana gösterin, yeryüzünden neyi yaratmışlardır? Yoksa göklerin yaratılışında onların bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söyleyenler iseniz bundan önceki bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı olsun getirin bana!"” (el-Ahkâf 46/4.)

Âyetinde geçen *عِلْمٍ* “yahut bir bilgi kalıntısı” ifadesi ile ilgili olarak Hasen ve bir grup, “elif”siz “eseretin” okumuştur.

Cumhur “*esâretin*” okumuştur. Bununla ilgili beş görüş vardır:

Birincisi: Yahyâ’ya (ö. 203/818) göre o, ilimden bir rivâyettir.

İkincisi: Ebû Bekir b. Ayyâs’a göre o, izdir. Şâir şöyle söylemiştir:

وَدَاتِ أَثَارَةٍ أَكَلَتْ عَلَيْهَا نَبَاتًا فِي أَمَّتِهِ قِفَارًا

Yani yağın izidir.

Üçüncüsü: Mücâhid’e göre, başkalarından kalan ilimdir.

Dördüncüsü: İlmî gayrettir, çünkü icthad ilimledir denmiştir.

Beşincisi: İlimde tartışmalara hamledilir.

Birincisi: İbn Abbâs’ın Hz. Peygamber’den (s.a.v.) rivâyetine göre o bir çizgidir.

İkincisi: İkrime’ye göre o, ilimden mirasdır.

Üçüncüsü: Katâde’ye göre o, özel bir ilimdir.

Dördüncüsü: Atiyye’ye (ö. 121/739) göre o, İlim bakiyesidir.

Beşincisi: Hasen’e göre o, ortaya çıkarmanın yaydığıdır. (el-Mâverdi t.y.-e:271)

Mâverdi, *en-Nüket ve’l-uyûn* adlı tefsirinde Hz. Âişe ile ilgili kıraat atfı için Nûr sûresi on beşinci âyette şu bilgileri vermektedir:

إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ

“Hani o iftirayı dilden dile dolaştırıyor; hakkında hiçbir bilginiz olmayan şeyleri ağızınıza alıp söylüyor ve bunu önemsiz bir iş sanıyordunuz. Halbuki bu, Allah katında büyük bir günahdır.” (en-Nûr 24/15.)

Âyette geçen *إِذْ تَلَقَّوْنَهُ* “iz telekkavnehû” ifadesini İbn Müleyke, Hz. Âişe’nin *“إِذْ تَلَقَّوْنَهُ” iztelikânehû* olarak okuduğunu duyduğunu söylemiştir. Bu kıraatte “sin” kesreli, “kaf” sakindir. Bununla ilgili iki görüş vardır:

Birincisi:Yazîdî'ye (ö. 202/817) göre “Sürekli konuşuyordunuz” mânasındadır.

İkincisi: “Yalan ve başka bir konuda acele ediyordunuz” mânasındadır.(el-Mâverdi t.y.-b:82)

Mâverdi *en-Nüket ve'l-uyûn* adlı tefsirinde Ebû Ubeyd'le ilgili kıraat atfına şu âyeti örneklendirebiliriz;

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سَيِّئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذُرْعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ

“Elçilerimiz Lût'a gelince onların yüzünden üzüldü, göğsü daraldı ve “Bu çok zor bir gün” dedi.” (Hûd; 77)

Âyette geçen *عَصِيبٌ* “Bu çok zor bir gün” dedi.” ifadesi için halkın onlara bir kötülük yapmasından çekindiği içindi. Korkusundan dolayı “*asîbun*” *عَصِيبٌ* demiştir. Bu İbn Abbasın görüşüdür. Şair şöyle söylemiştir. *عصيب بالعرق عصيب* “Irak'ta sana zor bir gün olur.”

Ebû Ubeyde şöyle söylemiştir. “o güne “*asîbun*” şeklinde ifade etmesi yapacakları kötülük ile insanları sıkıntıya düşürmesindedir.(el-Mâverdi t.y.-d:487-88)

3.5. Kıraatleri Bölgeler ile Delillendirmesi

Mâverdi'nin *en-Nüket ve'l-uyûn* adlı tefsirinde Ebû Amr kıraati ile ilgili örneğimiz Yûsuf sûresi 110. âyettir.

حتى إذا استنيس الرسل وظنوا أنهم قد كذبوا جاءهم نصرنا فنجي من نشاء ولا يرد بأسنا عن القوم المجرمين

“Nihâyet peygamberlerümitlerini kesecek hale gelip yalanlandıklarını düşündükleri sırada, onlara yardımımız geldi de, böylece dilediğimiz kimseler kurtuluşa erdirildi. Azabımız ise, suçlular topluluğundan geri çevrilemez.” (Yûsuf 12/110.)

Âyette geçen *كذبوا* “yalanlanlandıklarını düşündükleri sırada” ifadesinde geçen *كذبوا* “küzbû” kelimesini;

1. Mekkeli kıraat imamları Ebû Amr, İbn Âmir, *كذبوا* olarak “*kef*”i mazmum, “*zâl*”i meksûr, şeddeli okumuştur. Bunun teviline iki vecih vardır; Biri, halkı resullerinin kendilerini yalanladıklarını zannetmesi, diğeri resuller, halkın kendilerini yalanladığını kesin olarak gördükleri şeklindedir ki bunu İbn İsâ demiştir.

2. Kûfeli kıraat imamları *كذبوا* olarak kefi mazmum zali şeddesiz okumuştur. Bunun da iki açıklaması vardır. Biri, resullere ittiba edenler, resullerin anlattıklarında yalan söylediğini düşündükleri anlamındadır. Diğeri ise resullerin, kendilerine uyanların iman ettiklerine dair yaptığı hal hareketlerinde yalan söylediklerini düşündüğü mânasındadır.(el-Mâverdi t.y.-d:89)

Sonuç

Sonuçları maddeler halinde özetlersek:

1. Hz. Peygamber (s.a.v) Kur'ân'ı okumuş (kıraat), tefsir etmiş, açıklamıştır.
2. Hadis ve kıraatlerin kavramlar açısından benzerlik gösterip taksim edildiği sonucuna ulaşılmıştır.
3. Hadis, kıraat, tefsir gibi ilimler rivayet merkezli ilimlerdir.
4. Hadis ve kıraat ilimlerinin metod, teknik, amaç ve konu olarak bağlantılıdır, iç içedir.
5. Bu iki ilimde de sened vardır.
6. Bu ilimle meşgul olanlar ekseriyetle hem hadis hem kıraat bilgisine, kimliğine sahiptir.
7. Hadis ve kıraat ilmi Kur'ân tefsirinde mühim bir yere sahiptir.
8. Ortak kullanılan istilâhların bu ilimlerin güvenilirliğinde önemi büyüktür.
9. Kıraat, Kur'ân kelimelerinin telaffuz edilmesinde belli usuller çerçevesinde sıhhatli okunmasıdır.
10. Kıraat tedvin ve tasnifi hakkında bilgi verilmiştir.
11. Mâverdi çokça kıraat nakillerine yer vermiştir.
12. Mâverdi kıraatleri âyetlerle delillendirmiştir.
13. Mâverdi ağırlıklı olarak kıraat imam ve râvilerinden nakillerde bulunmuştur.
14. Mâverdi kıraatle ilgili hadislere yer vermiştir.
15. Mâverdi sahâbe ve tabînden nakillerde bulunmuştur.

16. Mâverdî Ebû Ali el-Fârisî, Ferra, Zeccâc, İbn Kuteybe gibi âlimlerin kıraatle ilgili görüşlerine yer vermiştir.

17. Mâverdî dilbilimsel tefsirlerde geçen kıraatle ilgili konularda dilbilimsel analizlere çokça değinmiştir.

18. Mâverdî kıraatleri delillendirmede arap şiirinden faydalanmıştır.

Kaynakça

Aydınlı Abdullah, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, İstanbul Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 9. Baskı., 2016.

Bağdâdî , Ebû Bekr Ahmed b. 'Alî b. Sâbit el-Bağdâdî Haţîb el-, *Târîhu Bağdâd*, thk. Muştafa Abdulkâdir 'Ata, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut 1417, XII, 102.

Birişik, Abdülhamit, "Kıraat", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2022, XXV, 425-432

Çağrıncı, M., "Edebü'd-Dünyâ ve'd-Dîn", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, X, 406-408.

Çalışkan, İ., *Siyasal Tefsirin Oluşum Süreci*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012, 35.

Ebû Şâme, Ebû'l-Kâsım 'Abdurrahman b. İsmail el-Mağdisî ed-Dimeşki, *el-Murşidu'l-vecîz 'ilâ 'ulûmin tete'allku bi'l-kitâbi'l-'azîz*, thk. T. Altıkulaç, y.y., Beyrut 1395/1975.

Kâtib Çelebi, Muştafâ b. 'Abdullâh Hâcî Hâlîfe, *Keşfu'z-zunûn 'an esâmî'l-kütubi'l-fünûn*, Mektebetu'l-Muşennâ, Bağdat 1941.

Ebû'l-Hasen 'Alî b. Muḥammed el-Başrî el-Mâverdî, *Mâverdî Tefsiri en-Nüket ve'l-uyûn Tefsîru'l-Mâverdî*, trc. Avnullah Enes Ateş, Beka Yayınları, İstanbul 2022.

el-Kâdî, Abdulfettâh. *el-Budûru'z-zâhire fi'l-kırâati'l-aşri'l-mütevâtire min tarîki's-Şâtibiyye*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1402/1981.

Ercal, M., "el-Ahkâmü's-Sultâniyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1988, I, 555-556.

Erturhan, S., "Maverdi ve 'el-Havi'l-kebir' adlı Eseri". *C.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi* 3 (1999), 471-499.

Görgülü, H. A., "el-Hâvi'l-kebir", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, XVI, 534-535.

Gündüzöz, S., "Şâz", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, XXXVIII, 384.

Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi* (çev., Komisyon) Kayıhan Yayınları, İstanbul 1985.

İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn 'Abdurrahmân b. 'Alî b. Muḥammed el-Bağdâdî, *el-Muntazam fi târihi'l-mulûk ve'l-'ümem*, thk. Muḥammed 'Abdulkâdir 'Atâ, Muştafâ 'Abdulkâdir 'Atâ, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut 1412/1992.

İbnü'l-Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemsüddîn b. el-Cezerî Muḥammed, *Muncidu'l-mukri'in ve murşidu't-tâlibîn*, b.y.: y.y., 1420/1999.

İbnü'l-Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemsüddîn b. el-Cezerî Muḥammed, *en-Neşr fi'l-kırâ'ati'l-'aşr*, b.y.: y.y., ts.

İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muḥammed el-'Askalânî, *Lisânu'l-mizân*, thk. 'Abdulfettâh Ebû Ğudde, b.y.: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1423/2002.

İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullâh b. Abdilmuhsîn et-Turkî, Dâru Hicr, 1419/1998, IX, 302

İbn Manzûr, Ebû'l-Faḍl Muḥammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruveyfi'î, *Lisânü'l-'Arab*, Dâru Şâdir, Beyrut 1414/1993.

İbnü's-Salâh, 'Ebû 'Amr Taḳıyyüddîn 'Oşmân b. 'Abdurrahmân, *'Ulümü'l-hadîs = Muḳaddimetü İbni's-Salâh*, thk. Nüreddîn 'İtr, Dâru'l-Fikr; Dâru'l-Fikri'l-Mu'âşir, Dimaşk; Beyrut 1406/1986.

Kallek, C., "Mâverdî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2003, XXVIII, 180-186.

Karaçam, İ., Kıraatlerin İntikali, *Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları: Kıraat İlmi ve Problemleri* - 4 İstanbul (2001), 293-294.

Küçükaşçı, M.S., “Kâdir-Billâh”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* Erişim 17 Nisan 2023. <https://islamsiklopedisi.org.tr/kadir-billah>

Mâverdi, Ebû'l-Hasen 'Alî b. Muhammed el-Başrî el-, *en-Nuket ve'l-'uyûn*, thk. es-Seyyid b. 'Abdilmağşûd b. 'Abdirrahîm, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut ts.

Sarıbıyık, M., *Mâverdi'nin Nasihatü'l-Mülûk'ü ve Siyâsî Görüşleri*, (yayınlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya 1996

Subkî, Tâcuddîn 'Abdulvehhâb b. Taqıyyuddîn, *Ṭabaḳâtu's-şâfi'îyyeti'l-kübrâ*, thk. Maḥmûd Muhammed et-Ṭenâhî, 'Abdulfettâh Muhammed el-Ḥulv, b.y., Hicru li't-Ṭibâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzî'i, 2. Basım, 1413.

Süyûtî, C., *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Şuayb Arnaut, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2008.

Sümertaş, B., “Mâverdi ve *en-Nuket ve'l-'uyûn* Adlı Tefsiri”, *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 28, 2008, 31-34.

Yavuz, Y. Ş.- Avcı, C., “İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XX, 543-549, İstanbul 1999.

Yıldız, H.D. (ed.), *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Kombassan Yayınları, Konya 1994, III, 336.

Yücel, Ahmet. *Hadis Usulü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2012.

Zehebî, Ebû 'Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Aḥmed b. 'Osmân ez-, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, Dâru'l-Ḥadîs, Kahire 1427/2006.

Zerkânî, Muhammed Abdülazîm, *Menâhilü'l-irfân fî ulûmi'l-Kur'ân*, Daru'l-Kitâbi'l-'Arabiyye, Beyrut 1995.

Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdillâh, *el-Bürhân fî ulûmi'l-Kur'ân* Thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrâhîm, Mektebetü Dâri't-Türâs, Kahire tsz.

Zirikli, Hayreddîn, *el-A'lâm kâmusu terâcim li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ, mine'l-Arabî ve'l-musta'ribîn ve'l-müsteşrikîn*, Dâru İlm li'l-Melâyîn, Beyrût 2002.

Özaydın, A., “Kâim-Biemrillâh”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* Erişim 17 Nisan 2023. <https://islamsiklopedisi.org.tr/kaim-biemrillah>